

*Aan
de Redactie van het Tijdschrift voor Tandheelkunde.*

Geachte Redactie!

Gijl. vraagt mij om eene bijdrage of vertaling voor het eerst verschijnende Tijdschrift voor Tandheelkunde, en dat nog wel *zeer spoedig!* Dat is mij thans onmogelijk. Maar ik wil U wel in overweging geven, het volgende over te nemen uit het blad, dat de Studenten-Vereeniging „John Tomes” bij haar één-jarig bestaan, heeft uitgegeven en dat ik als „Herinneringen” destijds heb verzocht op te nemen.

Hoogachtend:

DR. TH. DENTZ.

Herinneringen.

Gelegenheids-cantaten, gelegenheids-gedichten, gelegenheids-preeken zijn zelden de beste voortbrengselen van componisten, dichters, predikanten. Met dit voorbeeld voor oogen was ik zeer huiverig om te voldoen aan het verzoek van de Studenten-Vereeniging „John Tomes” om eene kleine bijdrage voor een feestblad dat zij ter gelegenheid van haar éénjarig bestaan wenscht uit te geven.

De groote sympathie die ik voor „John Tomes” koester

weerhoudt mij intusschen een weigerend antwoord te geven op hare vereerende uitnoodiging. De vereeniging levert immers een welsprekend bewijs van het wetenschappelijk leven en streven van hen, die alhier aan het Tandh. Instituut hunne studiën volbrengen. Al moge nu aan het Instituut nog te veel ontbreken om het tot eene modelschool te kunnen bestempelen, de grondslag voor het goede is gelegd. Dat heeft intusschen vele teleurstellingen, taaije volharding en veel geduld gekost!

Geduld! Men hoort nu en dan den uitroep: „Ik heb geduld genoeg gehad, ik scheid er mede uit.” Die dat zegt geeft het bewijs dat hij de beteekenis van *geduld* niet kent. Want *geduld* kent geen grenzen. Is het begrensd dan houdt het op *geduld* te zijn. Dus, leden van „*John Tomes*”, jeugdige vrienden, zoo uwe rechtmatige eischen en verwachtingen nog niet bevredigd zijn, laat den moed niet zakken. Wij zijn op den goeden weg! Maar op dien weg zijn voorvechters, pioniers noodig, die dien weg uithouwen, stapje voor stapje, en hier en daar wegwijzers oprichten, vingerwijzingen voor hen die de taak zullen hebben over te nemen als de baanbrekers van het tooneel zijn verdwenen.

Wellicht kunnen eenige herinneringen uit mijn leven daartoe mede iets bijdragen.

De tandheelkundige stand was, toen ik student werd — dat is nu veertig jaren geleden — zoo laag in aanzien bij het publiek, dat toen ik, als candidaat in de medicijnen, mijn voornemen mededeelde om mij op de tandheelkunde toe te leggen, mijne academiëvrienden zich van mij terug trokken. Familiën, waar ik vaak werd uitgenoodigd, staakten hare uitnoodigingen. Een der medische hoogleraren te Amsterdam, wiens lessen ik trouw volgde, deed mij het verwijt „dat het een treurig verschijnsel was, dat wel meer gezien werd, dat wetenschappelijk streven werd verlaten voor winstgevende baantjes!”

Wat onze Hoogleraren destijds over de Tandheelkunde dachten kan uit het volgende blijken. Het was in het jaar

1876, toen de nieuwe wet op het Hooger Onderwijs aan de orde was. Couranten waren gevuld met beschouwingen over de onderdeelen er van. Brochures waren er over geschreven. Ook ik had er mij aan bezondigd. Toen kon men in de Nieuwe Rotterd. Courant van 26 Febr. 1876, 2e blad, onder de ingezonden stukken het volgende lezen:¹⁾

TANDHEELKUNDE.

Met het oog op hetgeen in den laatsten tijd over dit onderwerp geschreven is, kan de volgende mededeeling misschien van eenig nut zijn.

De *tandheelkunde* wordt, als onderdeel der chirurgie, aan onze Hoogeschool door mij onderwezen. De studenten worden in het trekken van tanden en kiezen door mij geoefend, eerst op het lijk, en wanneer zij de noodige vaardigheid daarin verkregen hebben, verrichten zij deze kunstbewerking, onder mijn leiding en toezicht, ook in vivo. Bij het Staats-examen worden van de candidaten evenzeer bewijzen van bekwaamheid in dit gedeelte der operatieve chirurgie gevorderd, als van andere kunstbewerkingen.

Het is treurig dat zoo velen, die zich bevoegd achten om een oordeel over ons Hooger Onderwijs te vellen, zoo weinig bekend zijn met zijn *tegenwoordig* standpunt. Dit geldt niet het minste van dat in de geneeskunde. Men schijnt niet te weten, hoeveel daarin sedert 1865 veranderd en gelukkig ook verbeterd is.

Leiden, 25 Februari 1876.

(w. get.) M. POLANO.

In de N. Rott. Courant van 29 Febr. 1876 (2e blad) volgde hierop:

¹⁾ Ter wille der historie en het tragi-comische der zaak schrijf ik alles ten volle uit.

TANDHEELKUNDE.

Mijnheer de Redacteur!

Met de grootste verbazing hebben wij uit een ingezonden stuk in uw Courant van Prof. Polano vernomen, dat tegenwoordig te Leiden de tandheelkunde onderwezen wordt. De professor echter spreekt alleen van het trekken van tanden en kiezen. Wij meenen daarom in het algemeen belang te moeten vragen, of ook alle overige onderdeelen der tandheelkunde te Leiden onderwezen worden? Is er eene tandheelkundige kliniek, geene kiezentrekkerij, maar eene degelijke tandheelkundige polikliniek; zijn er bijv. de prachtige boorwerktuigen van den nieuweren tijd en alle overige werktuigen van het thans zoo rijke armamentarium van den tandarts aanwezig? Zien de studenten diegebruiken en leeren zij zelve daarmede omgaan? Worden onregelmatig gerangschikte tanden op hunne plaats gebracht, kunsttanden en kunstgebitten ingezet? In één woord, is het onderwijs zoo voldoende, dat de studenten na hunne promotie zich, zonder meer, met vertrouwen als tandarts kunnen vestigen?

Gaarne zouden wij op deze vragen een pertinent en duidelijk antwoord ontvangen.

Een paar Leidsche Oud-Studenten.

Het gevraagde antwoord was zeer kort (zie N: Rott. Courant van 2 Maart 1876, 2e blad). Men oordeele:

De heeren „Leidsche Oud-Studenten” schijnen mijn stuk al heel vluchtig gelezen te hebben, anders zou het hun toch duidelijk geworden zijn, dat ik niet van de *tandwerktuigkunde*, maar van de *tandheelkunde* als „*onderdeel der chirurgie*” gesproken heb.

Leiden, 1 Maart 1876.

(w. get.) M. POLANO.

In de N. Rott. Courant van 4 Maart 1876, eerste blad, lazen wij onder de ingezonden stukken het volgende:

TANDHEELKUNDE.

Mijnheer de Redacteur!

Veroorloof ons, na het zonderlinge antwoord, dat wij van Prof. P o l a n o ontvangen hebben, de kwestie nog eens zuiver te stellen.

In uwe courant was gezegd, dat aan geen onzer Hoogescholen de tandheelkunde onderwezen wordt. Onmiddellijk daarop ontkende prof. P o l a n o zulks voor de Leidsche Hoogeschool, met eene aandoenlijke vermaning aan zoe velen, die zich bevoegd achten om een oordeel over ons Hooger Onderwijs te vellen en toch zoo weinig bekend zijn met zijn *tegenwoordig* standpunt. Hij verzekert, dat de tandheelkunde, als onderdeel der chirurgie, aan de Leidsche Hoogeschool door hem onderwezen wordt.

Wij zien vreemd op. Wij gelooven wel, dat prof. P o l a n o niet meer staat op het vroegere peil, maar de enorme ontwikkeling der tandheelkunde, in de laatste jaren gevolgd en zich het gebruik der talrijke en vernuftige nieuwe werktuigen, alsmede de nieuwe behandelingswijzen, eigen gemaakt heeft. Maar zijn stukje maakte op ons den indruk, alsof de „oefening” alleen in het trekken van tanden en kiezen bestaat, en wij vroegen — *want daarop kwam het aan* — of inderdaad de tandheelkunde door hem *in haar geheel* onderwezen wordt en de studenten zooveel daarvan leeren, dat zij na hunne promotie, zonder meer, als tandarts kunnen optreden?

En nu krijgen wij ten antwoord, dat wij het stuk al heel vluchtig gelezen hebben; anders zou het ons toch duidelijk geworden zijn, dat de professor niet van de *tandwerktuigkunde*, maar van de *tandheelkunde* als *onderdeel der chirurgie* gesproken heeft. — Dat is waarlijk al te kras!

Tandwerktuigkunde! Een nieuw woord en een prachtig denkbeeld, dat menigeen zal doen glimlachen. Wij vroegen of prof. P o l a n o de hulpmiddelen bezit ter herkenning

en behandeling van tandziekten, en of in zijne kliniek kunststanden en gebitten geplaatst worden? En wij vernemen dat alles, wat aan onze tanden kan gedaan worden om ze te behouden of vervangen, is, *tandwerktuigkunde*; alleen de extractie of „*tandheelkunde*” schijnt een onderdeel der chirurgie te zijn.

Vraagt gij aan een aanstaanden oogarts, of hij lenzen heeft leeren gebruiken ter bepaling van refractie-anomaliën, met den oogspiegel heeft leeren omgaan, de instrumenten voor staar-operatie kent en weet te hanteeren, een kunst-oog weet te plaatsen, dan antwoordt hij u, dat alleen de extirpatie van den oogbol tot de oogheelkunde behoort; de rest is . . . oogwerktuigkunde! Zoo behoort het verbrijzelen van den blaassteen tot de blaas- of tot de steenwerktuigkunde, de behandeling van zenuwziekten met den galvanischen stroom tot het gebied der zenuw-electriseerwerktuigkunde, en zoo zouden wij, al voortgaande, onze taal met een niet onaardig aantal woorden kunnen verrijken.

Andermaal dan vragen wij een klaar en duidelijk antwoord op de volgende vraag:

Of Prof. P o l a n o onderwijst de tandheelkunde *in haren geheelen omvang*, bijv. de physiologie der eerste en tweede dentitie, de pathologische anatomie der tanden, de herkenning en de behandeling der ziekten van het email, die van de dentine, die van de tandpulpa, die van het beenvlies der tanden? Of hij de nieuwe hulpmiddelen bezit ter herkenning en behandeling van tandziekten; die hulpmiddelen leert gebruiken; of hij zijne studenten leert, onregelmatig gerangschikte tanden op hunne plaats te brengen, kunststanden en kunstgebitten in te zetten; of er te Leiden eene tandheelkundige polikliniek is; in één woord: of de Leidsche Studenten in de geneeskunde zoo voldoende onderwijs in tandheelkunde ontvangen, dat zij zich na hunne promotie, zonder meer, als tandarts kunnen vestigen?

Een paar Leidsche Oud-Studenten.

Het antwoord van Prof. P o l a n o luidde (zie N. Rott. Courant van 7 Maart, 2e blad):

Ik onderwijs de *pathologie* der tanden met al de daartoe behorende *chirurgische* kunstbewerkingen. Het maken van kunsttanden, valsche gebitten, enz., laat ik evenals het vervaardigen van stelten, kunstarmen en beenen na amputatiën, aan den mechanicus en instrumentmaker over.

(w. get.) M. POLANO.

Eindelijk lezen wij in de N. Rott. Courant van 10 Maart 1876, 2e blad, het antwoord der beide Leidsche Oud-Studenten:

TANDHEELKUNDE.

Mijnheer de Redacteur!

Wij hebben van Prof. P o l a n o een vijfregelig antwoord ontvangen en weten nu waarlijk niet meer, wat wij van hem denken moeten. Hij verklaart nu te onderwijzen de *pathologie* der tanden met al de daartoe behorende *chirurgische* kunstbewerkingen, maar het maken van kunsttanden, valsche gebitten, enz. — evenals het vervaardigen van stelten, kunstarmen en beenen na amputatiën aan den mechanicus en instrumentmaker over te laten.

Dat antwoord had nog bijna vier regels korter kunnen zijn, want wij hebben niet gevraagd naar het *maken*, doch naar het *inzetten* van kunsttanden.

De Professor schijnt ook al heel vluchtig gelezen te hebben.

Wij hebben een klaar en duidelijk antwoord verlangd op eenige vragen, en worden afgescheept met een antwoord van een en een halven regel, waarin het elastisch woordje „al”, alles en zoo goed als niets kan beteekenen. Want het hangt er maar van af, wat men daaronder verkiest te verstaan; hoe weinig Prof. P o l a n o daaronder verstaat, heeft hij in zijn eerste stukje vrij duidelijk verklaard, en in zijne geheel oorspronkelijke woordvorming kan eene

operatie, die ieder ander tot de tandheelkunde zou rekenen, allicht gerangschikt worden bij de *tandwerktuigkunde*.

De indruk, dien Prof. P o l a n o's mededeelingen bij ons verwekt hebben, dat het door hem gegeven onderwijs in tandheelkunde alles behalve voldoende is, is dus niet uitgewischt. De eerlijke, ruiterlijke verklaring, dat de Leidsche studenten in de geneeskunde, na Prof. P o l a n o's cursus gevolgd te hebben, zonder meer, zich als tandarts kunnen gaan vestigen, is blijven ontbreken.

Het publiek en vooral de Tweede Kamer, bij de naderende beraadslaging over de wet op het Hooger Onderwijs en over het wetsvoorstel, om weer kiezentrekkers, diplomés par S. M. le Roi des Belges, toe te laten, hebbe daaraan genoeg! Wij sluiten de achterdeurtjes van de Leidsche Collegekamer met de verzuchting: Si tacuisset, professor mansisset!

Een paar Leidsche Oud-Studenten

Professor P o l a n o heeft daarop den wenk van de beide Leidsche Oud-Studenten, wel wat laat, opgevolgd, en verder het stilzwijgen bewaard.

Een examen als tandmeester werd destijds (tot 1865) afgenomen door de Provinciale Geneeskundige Commissie. Die examina duurden zeer korten tijd, één uur ongeveer, en waren zeer gebrekkig. Zoo weet ik o.a. dat op de vraag wat tandcaries was, werd geantwoord: een ontstekingsproces in het tandbeen met ettervorming, kenbaar aan de zwarte kleur. Het antwoord werd zeer voortreffelijk gevonden.

Tandtangen werden als ondoelmatig afgekeurd. De sleutel van G a r a n g e o t was het meest doeltreffende instrument; en zoo ging het verder!

Een introductiebrief van Prof. D o n d e r s verschaftte mij, kort na mijne promotie, een zeer aangenaam onthaal bij Sir J o h n T o m e s te London. T o m e s beschouwde het adverteeren in dagbladen, enz. als het beste middel om den tandheekundigen stand te ondermijnen. Wat mij in T o m e s

bijzonder getroffen heeft, (ik mocht het voorrecht hebben hem herhaaldelijk te zien), was zijne groote mate van eenvoud en bescheidenheid. Aan hem is het te danken dat op de Internationale Geneeskundige congressen ook secties voor Tandheelkunde georganiseerd werden. Hij scheen intusschen niet te weten, dat het voorstel daartoe van Nederland was uitgegaan.

Toen n.l. het Intern. Geneesk. congres in 1879 te Amsterdam werd gehouden, besprak ik met Prof. *Donders*, den voorzitter, de wenschelijkheid om voortaan ook eene sectie voor Tandheelkunde in het leven te roepen. *Donders* was voor dit plan goed te vinden en gaf mij den raad een adres in dien zin, door eenige collega's mede-ondertekend, bij het bestuur in te leveren, die dat adres aan het bestuur van het volgend congres zou toezenden. Gelukkig werd Londen aangewezen als de plaats waar het volgend congres zou worden gehouden en het was, op advies van *Tomes*, dat het nieuw bestuur besloot eene sectie voor Tandheelkunde bij de andere secties te voegen.

John Tomes is niet alleen voor mij, doch voor allen die zich de moeite willen geven zijne werken te bestudeeren, en na te gaan wat hij voor den Tandheelkundigen stand heeft verricht, een voorbeeld van eerlijke, trouwe en ijverige plichtsbetrachting, gepaard aan omvangrijke kennis. Zijn voorbeeld, zij het slechts van verre, zoo veel mogelijk te volgen, is steeds mijn streven geweest. Maar dan moest, naast uitbreiding van kennis, ook onderwijs op den voorgrond staan. Dat was voor den jeugdigen medicus, die geen geregelde tandheelkundige school had bezocht, geen geringe taak.

Door de oprichting in Juni 1865 der Tandheelkundige Polikliniek alhier, werd de eerste steen gelegd voor tandheelkundig onderwijs hier te lande. In vereeniging met vier andere geneesheeren, die lijders behandelden aan oorziekten, huidziekten, borst- en keelziekten en kinderziekten, werd zij twee ochtenduren per week gehouden in een gebouw, dat bij het heerschen van epidemische ziekten, als hospitaal

dienst deed en als cholera-hospitaal te Utrecht bekend is. Het Stedelijk Bestuur had twee vertrekken in dat gebouw voor het doel afgestaan en wel kosteloos. Reeds in April 1866, bij het uitbreken der cholera alhier, moest het cholera-hospitaal worden ontruimd en kregen wij de vrije beschikking van 's ochtends 8—10 uur over eene beneden-achterkamer in een gebouw op de Breestraat, het „IJzeren Hek” genaamd. Die kamer deed later op den dag dienst voor koepokineningen en schermoefeningen van de officieren der d.d. Schutterij. De patienten moesten in de gang wachten. De kosten van bediening, verwarming, geneesmiddelen en drukwerk werden bestreden door vrijwillige bijdragen, die intusschen geen evenwicht hielden met de steeds stijgende uitgaven. Het nadeelig saldo was in 1881 tot f 288.65 gestegen. Door de instelling in 1877 van een lectoraat was wel eenigszins verbetering gekomen in den toestand, doch aanvankelijk werd van staatswege nog geen voldoende subsidie toegestaan, zoodat op de polikliniek-ochtenden eene kist met instrumenten naar het „IJzeren Hek” moest worden gebracht en teruggehaald. En om de moeite te besparen van het telkens uitzoeken van de noodige instrumenten werden gemakshalve, althans voor mij, (ik denk dat de bediende die met het transport belast was er anders over dacht), de volle laden uit de instrumentenkast in den koffer gepakt.

In 1883 werd eindelijk een Rijksgebouwtje voor het doel aangewezen. Velen hebben de treurige tijden aldaar met mij medegeleefd en kunnen wellicht beseffen, met hoeveel leed ik mij gedwongen zag hen aldaar te ontvangen. Toch was het gebouwtje op de Neude nog een Paradijs vergeleken met de kamer in het „IJzeren Hek”.

Door de mededeeling van meerdere mijner herinneringen, zou mijne bijdrage in eene autobiographie ontwaarden. Daarmede zou niemand gediend zijn, allerminst de redactie van dit „feestblad”, waarvan de beschikbare ruimte misschien reeds overschreden is. Daarvoor vraag ik nederig excuus.

UTRECHT, 18 October 1898.

DR. TH. DENTZ.